

*Александар Гајић**

Институт за европске студије, Београд

Никола Рајић

*Факултет за правне и пословне студије др Лазар Вркатаћ,
Нови Сад*

ГЕОПОЛИТИЧКИ ОКВИР РУСКЕ ВОЈНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ У УКРАЈИНИ**

Сажетак

Предмет и проблем рада чини сагледавање руске војне интервенције у Украјини, почевши с погледом на историјски и политички контекст који је довео до сукоба, затим са освртом класичне и савремене геополитичке позиције Украјине, након чега се прелази на прокламоване циљеве ”специјалне војне операције” и њен ток. Циљ рада јесте сврставање сукоба у геополитички оквир и сагледавања геополитичких импликација које ће проузроковати, ослањајући се на теоријски приступ реализма. Резултати рада прогнозирају дубљу поларизацију нову блоковску поделу света, налик оној за време Хладног рата.

Кључне речи: Руско-украјински рат, специјална војна операција, Путинов рат, геополитика

Радикализација кризе у Донбасу уочи и након руског признавања независности Луганске и Доњецке Народне Републике и отпочињање војне интервенције руских оружаних снага широм Украјине, отвориле су питања геостратешких циљева не само војних дејстава већ и њихових укупних геополитичких последица. Да би се то могло адекватно разумети, неопходно је, уз стављање у шири историјски и политички контекст, објаснити класични и савремени геополитички значај Украјине на евроазијском копну гледајући га из перспективе поново конфронтираних «великих сила» у вези са овим

* Контакт: romero@eunet.rs

** Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Института за европске студије у Београду, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

простором, те, из ове перспективе, сагледати како прокламоване политичке циљеве војне операције тако и њихов ток.

ОД ДРЖАВНОГ ПРЕВРАТА ДО ГРАЂАНСКОГ РАТА

Савремени оружани сукоби на тлу постсовјетске Украјине, непосредно су повезани са државним превратом који се одиграо у фебруару 2014 године, непосредно након протеста на Мајдану (тзв. „Евромајдан“). Повод за протесте представљало је предомишљање, а потом и одбијање бившег украјинског председника Виктора Јануковича да потпише „Споразум о стабилизацији и придруживању“ са ЕУ (Marpels 2015). Крајем новембра 2013 године, на „Тргу независност“ (Мајдан Незалежности“) отпочели су антивладини протести, који су, након неспретне употребе силе од стране специјалних јединица полиције („Беркут“), постали масовно подржани (Withmore 2013) од стране разноврсно политички опредељених грађана међу којима су главну ударну снагу представљали екстремни десничари (Десни сектор, огранак „Свободе“ (Vyshok and Kochetkov 2014) и радикални националисти. Прводецембарски протести прерасли су у улично насиље и заузимање градске куће и зграде Трговинске коморе у Кијеву, које су запосели десничарски радикали, хулигани и неонацисти (Graetz 2013). Демонстранције су добиле велики публицитет у глобалним медијима и несумњиву политичку подршку на Западу. Протестанти су, потом, заузели бројне владине зграде широм Украјине. Неуспех Јанучковичевог режима да силом растера демонстранте и донесе законе везане за слободу окупљања био је очигледан, тако да је крајем јануара крајње десно опредељена групација демонстраната извршила напад на украјински парламент у коме је било жртава (BBC News 2014). Врхунац сукоба одиграо се половином месеца фебруара, након чега је уследило посредовање ЕУ како би се превазишла криза. Споразум, познат под називом „Кијевски договор“, закључен је у присуству представника и ЕУ и руског посматрача 19. фебруара 2014, предвиђао је формирање транзиционе власти, уставну реформу и нове парламентарне изборе (The Guardian 2014). Договор је, међутим, био погажен у року од неколико дана од стране радикално десних фракција опозиције који су наставиле са заузимањем државних институција и свргавањем режима. Након што је Јанукович побегао у суседну Русију, ЕУ је признала нову пучистичку власт (на челу са премијером Олександром Турчиновом). Нова влада је игнорисала спровођење Кијевског споразума, склопила ССП са ЕУ и почела да доноси радикалне

прописе како би, по њиховим речима, „смањили руски утицај у Украјини“.

Мере нових власти у Кијеву изазвале су оштре реакције широм унутрашњости земље, нарочито у источном и југоисточном рускојезичном делу државе у којој је донедавно владала Јануковичева „Партија региона“ (Bedritsky, Kotcehkov and Vyshok 2015, 11-19). Уследио је талас проруских демонстрација. Након референдума, Крим је анектирала Руска Федерација. У априлу, радикалне групе проруски настројених житеља Доњецка и Луганска организовали су успешну оружану побуну у овим регионима, и, уз подршку највећег дела локалног становништва, заузели зграде тамошње државне администрације и полицијске станице (Grutsenko 2014) у више од тридесет градова. Затим су одржали референдум о самосталности, оспоравајући легитимитет нових власти у Кијеву.

Централне власти послали су своје оружане снаге да угуше побуну у одметнутим областима. Ово је довело до серије почетних оружаных сукоба у априлу 2014. године који су трајали до месеца августа. Сукоби су се, након почетних украјинских успеха, завршили колапсом њихових снага који су свој пораз оправдавали умешаношћу руских војних једница на страни устаника (Kofman, Migacheva, Nichiporuk, Tkacheva and Oberholtzer 2017, 44). Устаници су повратили под своју контролу највећи део територије које су током летње офанзиве преузеле украјинске снаге, а мировни споразум (5. септембра 2014) којим је успостављено примирје и дат оквир за постизање трајног мира, закључен је уз посредовање Трилатералне контакт групе (Украјине, Русије и ОЕБС-а). Споразум је превиђао дванаест фаза до закључења мира, од престанка борби, размене заробљеника, амнестије и наставак националног дијалога у подели надлежности између регионалних власти и оних у Кијеву (Wytke 2019, 267-268). Након серије кршења примирја и отварања ватре, нови сукоби су отпочели у јануару 2015. године. Одмах потом су уследиле жестоке борбе, највише око аеродрома у Доњецку и града Дебаљцева. Сукоби су се, поново, завршили украјинским поразом и закључењем новог, другог Минског споразума од 11-12. фебруара у чију се изразу укључила и тзв. „Нормандијска четворка“ (Француска, Немачка, Украјина и Русија) (Wytke 2019, 269-270). У наредном периоду, уз повремена кршења примирја и инциденте на линији раздвајања, сукоби у Донбасу су били претворени у типичан „замрзнути конфликт“ у коме је свака страна чувала и покушавала да ојача стечене позиције. Ова ситуација је трајала све до почетка 2022. године и нове кризне ескалације у Донбасу. У њу су, поред

Украјине и Русије, биле умешане и бројне друге велике силе следећи своје геостратешке интересе на овом простору. Да би се они боље разумели, неопходно је сагледати геополитички значај простора постсовјетске Украјине на евроазијском простору.

КЛАСИЧНА И САВРЕМЕНА ГЕОПОЛИТИЧКА ПОЗИЦИЈА УКРАЈИНЕ

Смештена између тежњи за ширењем НАТО-а и ЕУ са једне и руске бојазни што настоји да створи у свом постсовјетском „блиском суседству“ појас неутралних или себи окренутих држава а наспрам ЕУ/НАТО експанзије који га окружује и све приметније стеже – налази се Украјина, постсовјетска осамостаљена република од 1991. године.

Геополитички гледано, простор Украјине чини западни, равничарски део евроазијског Хартланда који представља спону средњевропског Римланда са огромним пространством руске Евроазије. Осим тога, простор Украјине на свом јужном боку широко партиципира на северној и северозападној обали Црног и Азовског мора, док се на северу наслања на белоруски и руски простор. Ширина распрострањања је доминантнија у правцу запад-исток (преко 1000 км) него север-југ (600-800 км); то је и главни правац геополитичких силница на овом простору (видети Копуџтар 2015). Наиме, иако отворени, равничарски део „срца копна“ са партиципацијом на боку ка једном „затвореном мору“, простор савремене Украјине, управо услед судара геополитичких вектора између истока и запада (ређе и југоистока, тј. Медитерана, у случајевима када он „прескочи црноморски басен и „укотви“ се на Криму (византијски Херсон, Кримски канат као вазал Османлија), представља „немирну границу“, пограничје (како сам назив „Украјина“ показује) Хартланда. На њему се силе „срца копна“ сусрећу и надмећу са експанзионистичким продорима из „обода копна“, са запада и југозапада европског Римланда. „Из наведеног географског окружења је јасан њен далеко шири обухват са Русијом и Белорусијом, што се односи превасходно на источну и средњу Украјину, док само западне области граничне са другим државама. Чак и сама Галиција се, поред границе са Пољском на западу, широко на северу граничи са Белорусијом“ (Петровић 2008, 32). Иако геополитичка „гранична надметања“ чине овај простор местом додира различитих културно-цивилизацијских типова Истока и Запада, његова културна припадност је недвосмислена:

простор данашње Украјине је историјско изворишно место руске етногенезе и њеног културно-историјског одређења, тј. идентитета. „Без обзира на све слојевитости и разлике у културно-историјском наслеђу Украјине, она се практично у целини може сматрати делом руског света (Руски мир), а, све сем евентуално саме Галиције, све до данашњих дана и становништвом и земљом која већински стреми интеграционим процесима у чијем је центру Русија. Независна украјинска држава је, уз све противречности и кризе, функционисала захваљујући парламентарном изборном систему, који је... доводио на власт, наизменично, председнике и владе једног или другог геополитичког правца“ (Петровић 2015, 220).

Савремена геополитичка ситуација у којој се налази Украјина представља нови, радикализован израз њене старе „граничне ситуације“ у којој се налазила много пута кроз историју. Као део „руског света“ - у геостратешком смислу њен „меки трбух“ - она представља простор надметања између експанциониста који полазе са запада, из европског Римланда (евро-атлантизам) и евроазијског континентализма из „срца копна“ који покушава да их зауставе и зауздају. „Под руском надмоћи, Украјина „укотвљује“ руску моћ све до Карпата. Ове планине не онемогућавају продор, али не могу бити превладане лако. Ако је Украјина под утицајем или контролом западних сила, руско и белоруско „јужно крило“ је широм отворено дуж лука који сеже од пољске источне границе скоро до Волгограда на југо до Азовског мора, растојања дужег од хиљаду миља, више од 700 који леже дуж руског поседа. Постоји свега неколико природних баријера. За Русију, Украјина је питање фундаменталне националне безбедности. За западне силе, вредност Украјине лежи само у томе ако ова сила тежи да се ангажује и победи Русију, као што су то Немци покушали у Другом светском рату“ (Friedmann2013).

Додатну специфичност савремене ситуације чини међународно-правна самосталност Украјине као суверене државе и њеног становништва које, ма колико истицало своју сувереност – на различите начине види то са којом геополитичком и културно-цивилизацијском опцијом види своју даљу перспективу. Становници Галиције и других западних делова Украјине виде ову државу као део ЕУ, а они на истоку као део „руског света“ и његових интеграционих процеса, док се један део становништва, највише у средишњим деловима државе, колеба. Управо на дубоким унутрашњим поделама и раслојавању становништва, почива високи конфликтни потенцијал Украјине иза кога стоје крупни геополитички актери са својим стратешким циљевима.

Позиције и циљеви великих сила у савременој ситуацији везано за Украјину и тамошњу кризу су следеће:¹ за Русију, Украјина представља кључну безбедносну зону која се нипошто не сме препустити да постане простор са које се претња може пренети на европски део руске територије. У том смислу, она мора остати или у најмању руку неутрални „тампон“ између Русије и сила европског Римланда, или бити реинтегрисана (на различите начине и у више фаза) у новонастале континенталистичке савезе које иницира Русија. Запад, пре свега ЕУ, са друге стране, која је од 2009. у дубокој системској кризи и тежи да се извуче из сопствених силазних трендова и реафирмише се - у Украјини види простор потенцијалног проширења: територију са јефтином радном снагом и ресурсима те тржиште за пласирање роба, место где може да се покаже релевантним и да преко њега развија односе са у сваком смислу ресурсно потентном Русијом. У том смислу, за ЕУ су од виталног значаја енергетски коридори (пре свега гасовод „Дружба“) који пролазе кроз Украјину и иду ка енергетско дефицитарним чланицама ЕУ (Metais 2013).

САД, тј. атлантисти имају потпуно супротне циљеве ЕУ: они желе да задрже своје позиције у ослабљеној ЕУ те да по сваку цену спрече приближавање кључних земаља ЕУ са Русијом (Engdahl 2015). Зато они гурају ЕУ у своје источно даље ширење (с обзиром да их то конфронтира са руским интеграционим плановима) и, истовремено, прижељкију дуготрајне тензије и дестабилизацију. Док ЕУ, а неке њене чланице посебно, имају економске интересе за стабилном Украјином (мада је неки виде као део ЕУ, а неки не) и побошањем привредне сарадње са Русијом упркос негативним сентиментима и перцепцијом Русије и Руса, атлантистички циљ је дуготрајна нестабилност и криза која би, вештим конфликтним менаџментом, трајно одвојила, конфронтирала и ослабила и ЕУ и Русију.

”ПУТИНОВ РАТ” – ПРОКЛАМОВАНИ ЦИЉЕВИ И ТОК ”СПЕЦИЈАЛНЕ ВОЈНЕ ОПЕРАЦИЈЕ” У УКРАЈИНИ

У деветој години након ”Евромајдана” који се збио крајем 2013. године и практично у дан након осам година од ”Мајданске револуције”, познате још и као ”Револуција достојанства”, (која се

¹ О еволуцији стратешких погледа главних великих играча према Украјини видети: Rutland, 2015, 129-140.

збила у периоду од 18. – 23. фебруара 2014. године), Русија је 21. фебруара 2022. године признала Луганску Народну Републику и Доњецку Народну Републику (у даљем тексту: ЛНР и ДНР) (Jack & Busvine 2022). Дан након признања ЛНР и ДНР, Руска Федерација успоставила је званичне односе са две самопроглашене републике, потписавши споразум о пријатељству, сарадњи и узајамној помоћи са њима, а што су Државна дума и Савет Федерације ратификовали. Сувишно је и рећи да су чином признања ЛНР и ДНР одредбе Минског споразума ефективно престале да важе. Самим споразумом, према заменику министра спољних послова Андреју Руденку (*Андрей Руденко*) (РТВ2022), предвиђена је војна помоћ двома републикама. Савет Федерације одобрио је слање руске војске на Донбас, након што је председник Владимир Путин то претходно затражио, истакавши у обраћању како Русија више није могла да толерише геноцид над људима који живе на територији Донбаса. Истом приликом председник Путин је напоменуо како током свих осам година од избијања сукоба Украјина није поштовала одредбе споразума из Минска. Он је додао и да је Русија спремна на постављање војних база на територијама ЛНР и ДНР (РТВ2022), док је руски министар спољних послова Сергеј Лавров (*Сергей Лавров*) изјавио како је Русија гарант безбедности Доњецке и Луганске народне републике. Руско Министарство спољних послова позвало је друге државе да следе пример Русије и признају независност ЛНР и ДНР (Танјуг 2022).

Након признања ЛНР и ДНР и успостављања званичних односа са Русијом и, наравно, осуде овог чина од стране дела међународне заједнице, иницијално се веровало да неће доћи до нове ескалације сукоба у размерама до којих је дошло и да ће ово постати још један у низу "замрзнутих конфликта" на постсовјетском простору (попут Нагорно-Карабаха, Транснистрије тј. Придњестровља, Јужне Осетије и Абхазије и сл.). Међутим, само три дана након тог признања, Русија је започела "специјалну војну операцију" у Украјини, 24. фебруара 2022. године. Тог дана се, у раним јутарњим сатима, Владимир Путин обратио јавности, позивајући се на фундаменталне претње безбедности Руској Федерацији које долазе од ширења НАТО алијансе на исток, наводећи како се током последње три деценије покушавало дипломатским путем доћи до споразума са водећим земљама алијансе о принципима једнаке и недељиве безбедности у Европи (Кремљ 2022). У самом говору истакао је како је све почело током 80-их година прошлог века када је Совјетски Савез ослабио и у наредној деценији се дезинтеграисао, мада би се могла додати опаска

да је све ”почело” 1954. године када је Никита Хрушчов (*Никита Хрушчџв*) предао Крим Украјини. По овом питању, вреди подсетити на изјаву Владимира Путина из 2015. године како је колапс СССР ”искрена трагедија” (NBC News2010), односно да ”коме год не недостаје Совјетски Савез нема срца, али ко га прижељкује назад нема мозга”. Даље је Путин навео како је по распаду бивше државе дошло до прерасподеле моћи у свету што је довело до кршења и блатантног непоштовања међународног права, наводећи за то, као примере, бомбардовање СРЈ, Ирак, Либију, Сирију и друге државе, што је довело до хуманитарних катастрофа, цивилних ратова, међународног тероризма и масовних миграција. Такође је подсетио на усмено обећање дато Михаилу Горбачову (*Михаил Горбачев*)1990. године како се НАТО неће ширити ”нити један инч” на исток, што се показало као неистина. Упркос свему томе, наставио је Путин, Руска Федерација је још једном током децембра 2021. године покушала да са САД и њеним савезницима постигне договор о принципима на основу којих ће бити решено питање безбедности Европе, као и сузбијање даљег ширења НАТО на исток. Услед немогућности да се пронађе заједнички језик и чињенице да је дошло до експанзије НАТО инфраструктуре у Украјини, што за Русију представља ”црвену линију”, као и услед деловања ”екстремних националиста” и ”неонациста” у Украјини (и консеквентно томе у ЛНР и ДНР и на Криму), Русији није остављена ниједна друга опција но да се позове на члан 51. дела 7. Повеље УН и покрене ”специјалну војну операцију” (Al Jazeera2022).

Недуго након обраћања јавности, око 6 часова изјутра, отпочела је ”специјална војна операција” у Украјини, масовним нападима широм земље, претежно на војну инфраструктуру попут аеродрома, војних база и војних складишта у Кијеву, Харкову, Дњепропетровску, Ивано-Франковску, Херсону, Одеси, Лавову и другим већим градовима Украјине. Такође је забележено кретање копнених трупа који су започеле опкољавања градова око Крима попут Николајива, Херсона, Маријупоља, као и напад на аеродром Гостомељ крај Кијева, стратешки веома важан (Sheftalovich 2022).

Основни правци напредовања идентификовани су као они који иду од Белорусије на северу, од Доњецака и од Крима на југу Украјине, а све са циљем брзог опкољавања и заузимања, односно предаје, Кијева (Mendick 2022). Интензивне борбе наставиле су се и у наредним данима, са забележеним нападима у граду Сумију, Житомиру, Чернигиву, Ирпину, а дошло је и до и заузимања нуклеарних електрана Чернобил (Reuters 2022) и

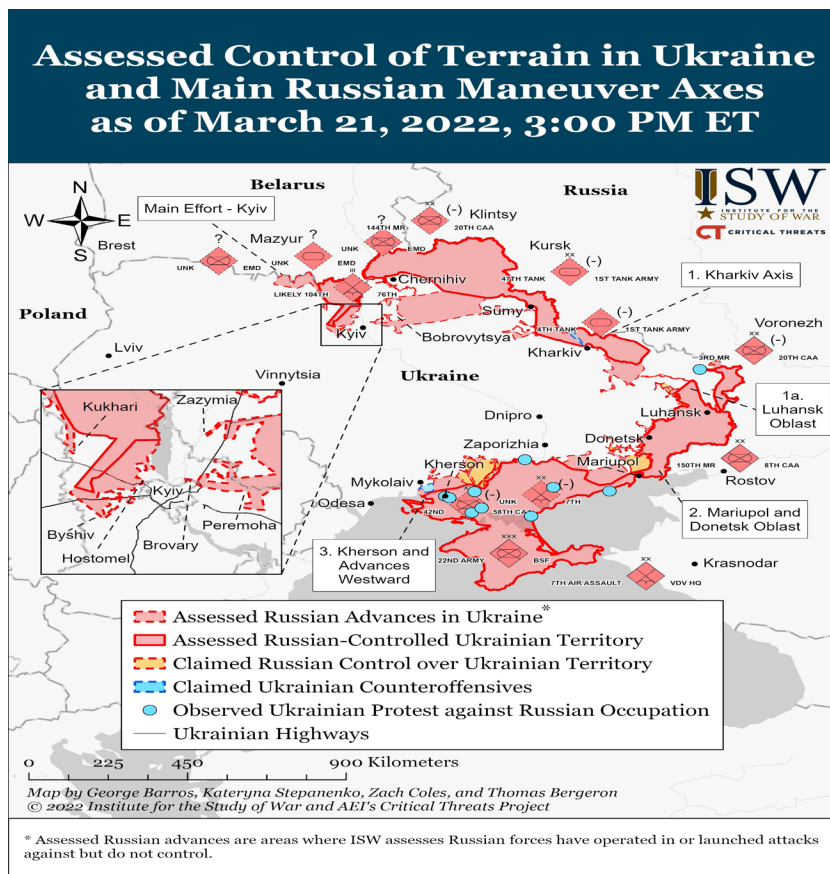
Запорожје. У међувремену је председник Украјине Володимир Зеленски (*Володимир Зеленський*) позвао на зону забране летова ("no-fly zone") с циљем заустављања бомбардовања (Reuters 2022). Генерални секретар НАТО Јенс Столтенберг (*Jens Stoltenberg*) изнова је поновио како се та организација неће мешати, односно како не жели да уђе у сукоб са Русијом, есенцијално одбивши захтев за зоном забране летова (РТВ 2022).

Прве рунде преговора између украјинских и руских представника започеле су 28. фебруара. Међутим, током првих неколико рунди није дошло до већих помака, изузев отварања хуманитарних коридора, намењених за евакуацију цивила, док су, као руски захтеви за обуставом операције, наведени неутралност Украјине, "денацификација", демилитаризација и признање Крима као територије Русије (Hopkins 2022).

Иако је ток операције, барем из руског угла, успорио, што и јесте било за очекивати узевши у обзир величину саме Украјине, руске снаге свакако нису потпуно заустављене и њихова офанзива се наставља. Тако је, након заузимања нуклеарних електрана Чернобил и Запорожје, почетком марта – трећег, конкретно – "пао" и лучки град Херсон, стратешки врло важан, путем ког Русија добија извор свеже воде за Крим (Al Jazeera 2022). Недуго након тога, заузети су и град Буча и аеродром Гостомел, као и градови Рубијне и Изјум (Lister et al. 2022). У наредним данима таргетирани су градови Ивано-Франковск и Луцк, са забележеним нападима на војну аеробазу у Ивано-Франковску (FreeMalaysiaToday 2022), као и напад на војни центар у Јаворову два дана касније, уз тврдњу портпарола Министарства одбране РФ Игора Конашенкова (*Игорь Конашёнков*) да је у нападу убијено "180 страних плаћеника" (Радио Слободна Европа 2022).

У међувремену су настављени преговори између Русије и Украјине, са извештајима да се воде преговори о војној неутралности Украјине. Такође је (од стране Русије) предложена демилитаризација по моделу на Аустрију и Шведску које имају своју војску, што је кабинет председника Зеленог убрзо одбио (Seddon, Olearchuk, Massoudi and Zilber 2022).

Слика 1. Процењена контрола украјинске територије од стране Русије, 21. 3. 2022.



Извор: Institute for the Study of War

Геополитичке импликације рата у Украјини по међународни поредак

Средином новембра 2021. године обавештајне службе САД поделиле су информацију о нагомилавању руских трупа дуж границе са Украјином. На то су други западни лидери реаговали с претњом увођења оштрих санкција Русији у случају употребе силе према Украјини, уз апеловање на окретање дипломатским решењима.

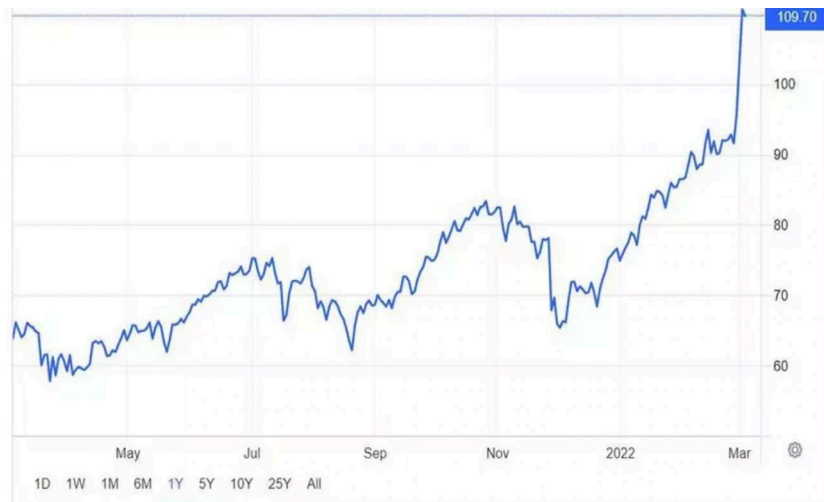
Признавање ДНР и ЛНР изазвало је осуду дела међународне заједнице (махом са Запада) и увођење нове туре санкција (нове – јер је Русија још од 2014. године под великим бројем санкција), тако што

је Немачка ”замрзла” сертификовање пројекта Северни ток 2 (Marsh & Chambers2022). Отпочињање војне операције поново изазвало је оштре осуде од стране истог дела међународне заједнице и увођење нових санкција, претежно усмерених на замрзавање имовине руских олигарха као и на суспендовање сарадње са Русијом у погледу економије. Тако је компанија «Бритиш петролеум» (*British Petroleum*) са 20% удела у „Росњефту“ била међу првима која је отпочела масовни егзодус у корпоративном контексту (Baker 2022). Након тога је преко 200 корпорација прекинуло везе и напустило Русију (Towey, Al-Arshani, Viron& Hanbury 2022). Руски спортисти и спортски клубови избачени су из европских такмичења (Салапура2022), док су поједини власници (тзв. олигарси), попут Романа Абрамовича у лондонском Челсију, услед снажних санкција приморани да продају своје клубове у свом власништву (Данас2022).

У наредним данима ЕУ се колебала о избацивању Русије из SWIFT банкарског система (са Немачком и Италијом као двема државама које су биле против тога, услед дубоких економских веза са Русијом). Ово се, 2. марта, ипак догодило, када је седам руских банака дат рок од 10 дана да се потпуне искључе из SWIFT система (DW 2022). Наредног дана, Канада је опозвала тарифни статус најповлашћеније нације Русији и Белорусији (Kenigsberg, Sathanathan, Chu, Rubin&Osler2022).

Војна операција је у садејству са уведеним санкцијама симбиотично довела до рекордног скока цена енергената у свету (BBC 2022). Због тога су се, почетком марта, лидери ЕУ састали у Версају код Париза на дводневном самиту како би заједничким снагама ”нашли начине за смањење своје зависности од Москве у погледу фосилних горива”, обавезавши се да ће ”диверзификовати снабдевање и руте, укључујући коришћење LNG (течног природног гаса) и развој биогаса и водоника” (Данас2022). Упркос томе, план и предлог за смањење зависности тренутно је наишао на проблем услед неједнаке зависности од руских енергената. Наиме, ЕУ у актуелном моменту увози око 40% природног гаса из Русије (Sanchez Nicolas 2022), а да није лако бити ”зелен” најбоље могу да посведоче државе попут Естоније, Финске, Бугарске, Летоније, Словачке и Пољске, чија зависност варира од око 60% за државе попут Словеније, Словачке и Мађарске, преко 80% за државе попут Пољске, па све до 100% за Бугарску (Poitiers, Tagliapietra, Wolff & Zachmann2022).

Слика 2. Цена нафте током претходне године



Извор: WorldEconomicForum

Ипак, и поред снажних санкција које је међународна заједница увела Руској Федерацији, немогуће је не приметити како је то језгро сачињено од западних држава (или оних које су наклоњене њима) – САД, Европска Унија, Јапан, Аустралија и других држава, чији је удео у глобалном богатству процењен на око 45% (Shorrocks, Davies, Lluberas– Credit Suisse 2021). Са друге стране, готово ниједна држава са простора Азије и Африке није увела санкције Русији, нити је исту осудила, а ту се посебно издвајају снажне економске силе попут Кине, као и Индије која је на међи са глобалним суперсилама, али и традиционалним партнерима САД попут Израела и Саудијске Арабије.

Поред већ поменутих енергената још једно питање које има потенцијал да постане горуће јесте и питање хране. Наиме, Русија и Украјина чине око 70-80% светског извоза сунцокретовог уља, кога ЕУ увози у количинама од 200 хиљада тона месечно, барем до почетка војне операције; скоро трећину светске пшенице снабдевају Русија и Украјина. Богатије државе света попут САД и оних у Европи, као и Аустралија, засигурно ће видети пораст цена, али у њима не постоји истински ризик од гладовања (The Washington Post 2022). Сиромашнији делови света попут Африке и Азије јесу у таквој могућности, у којима је преко 50 земаља готово у потпуности зависно од увоза из ове две државе (EuroNews 2022). То потврђују и

речи Романа Лещенка (*Роман Лещенко*), министра пољопривреде Украјине, да би се површина за сејање пролећних усева могла више него преполовити у односу на ниво од прошле године на око 7 милиона хектара, у односу на око 15 милиона колико је очекивано (Polityuk2022).

ЗАКЉУЧАК

На основу свега изнетог јасно је да је пред нама нова подела света налик на оној која је владала за време "гвоздене завесе". Разлика у односу на ону прву, "класичну" хладноратовску, је пре свега видљива у томе што је њена додирна линија померена на исток за више од хиљаду километара и сада се пружа дуж западних граница Белорусије, Русије и Украјине са земљама чланицама Европске уније.

За разлику од готово извесне нове блоковске поделе света која је пред нама, за Украјину се не може са извесношћу рећи каква је судбина чека. Месец дана по отпочињању инвазије и са још увек недовољно продуктивним мировним преговорима између две земље, са две чврсте (боље речено: тврдоглаве) позиције, обе стране имају своју захтеве, а препрека између њих се тренутно чини непремостивом. Наиме, Русија захтева демилитаризацију и "денацификацију" Украјине, њену неутралност и признање Крима као територије Руске Федерације; Украјина очекује потпуно повлачење руских трупа са своје територије, али и реинтеграцију Крима, као и две самопроглашене народне републике Доњецка и Луганска. Јасно је да обе стране "гризу" више него што могу реално да добију, где се као најреалнији захтев може издвојити договор о неутралности Украјине. Појам "денацификације" није довољно јасно изнет, захтев за демилитаризацијом није логички аргументован, што може да потврди и чињеница да та иста војска управо брани територију своје државе од руског продора; такође, крајње је нереална и тешко замислива ситуација у којој би се једна држава одрекла безмало десетине своје територије, ако се узме у обзир чињеница да Крим и Донбас заузимају површину нешто мању од 60,000км², а да је површина Украјине званично 603,628км². С друге стране, чињенично стање јесте да у источним деловима Украјине има претежно рускојезичног становништва, да је стање на западу супротно томе, док је централни-централноисточни део Украјине на међи и, условно речено, "неопредељен" али *де факто* пре свега проруски. Самим тим, много је опција "у игри" – може доћи

до федерализације Украјине, исто колико и до територијалног распарчавања Украјине и припајања источних делова Русији, док би западни био остављен Западу. Није искључена ни могућност да дође до формирања нових "народних република" налик на ЛНР и ДНР, с обзиром да та идеја већ кружи у граду Херсону. Било како било, Украјина после рата неће бити иста као пре њега, како у територијалном, тако и у (гео)политичком смислу, са још дубљом поларизацијом на помолу.

Руска војна операција у Украјини оставиће дубоке и далекосежне промене у глобалној структури света, те се може очекивати да ће западне земље чинити један "блок", док ће алтернативни блок бити предвођен Русијом и Кином, али и афричким и азијским државама и државама Блиског истока које су кроз историју биле жртве америчког и европског (британског, белгијанског и француског) колонијализма, те су оправдано огорчене на његове носиоце. Свакако, није ту посреди само питање нечије огорчености, већ овде на сцену долази до изражаја и чињеница да је доба униполарности и глобалне хегемоније САД прошло(ст) и да живимо у доба мултиполаризма. Сагледавање геополитичких констелација незамисливо је без улоге Кине, која, из године у годину, бележи рапидан раст, али и појачан утицај у свету у безмало свакој држави, изузев оних европских – боље речено западних – које јој се опиру из разумљивих разлога, а то је брига о сопственом интересу и утицају. Блискоисточне земље и арапски свет, са снажним ресантиманом према неолибералном капитализму предвођеним Сједињеним Америчким Државама, као и историјатом сукоба управо са САД, истој пружају интересантан вид хибридног отпора и противљења, на начин да са истом настављају економску сарадњу (осликану претежно у трговини нафтом), док су, у религиозно-политичком смислу, два света – и буквално и метафорички. Улога Индије у мултиполаризму такође полако, али сигурно, долази до изражаја. Њен трајекторијум јесте онај узлазне путање, који наликује на Кину пре пола века у време „Културне револуције“. Индија је друга најмногољуднија држава са нарастајућим економским трендовима, а не треба заборавити ни чињеницу да је то земља са нуклеарним наоружањем. У истом смислу у фокус пажње долази и Иран, који у овом тренутку нема важећи споразум са западним земљама о нуклеарном наоружању, а са капацитетима за његову изградњу. Важно је напоменути о спреси Русије и Ирана, као и то да је Русија захтевала да се њена трговина са Ираном изузме

из западних санкција у вези са Украјином, доводећи преговоре о нуклеарном наоружању у крајње замршено и нејасно стање.

Европа и Америка засигурно ће посегнути за алтернативним изворима енергената, како америчком течном природном гасу, тако и увозу енергената из Алжира, Катара, Азербејдана, али и враћању – противном зеленим политикама – застарелом угљу, уз развијање технологије соларне енергије, енергије ветра, чак и нуклеарне енергије.

Такође је извесно да ће бројне државе, попут оних Западног Балкана, као политички неинтегрисаног, али географског дела Европе (и Уније), а међу њима посебно Република Србија, бити стављене у незавидну позицију да бирају између културно-историјских, али и економских веза које имају са Русијом, и западне спољне политике, које се од ње, из угла овог дела међународне заједнице, свакако очекује.

ЛИТЕРАТУРА

- Данас*. 2022. "Абрамович продаје Челси, сав новац донира за помоћ "свим жртвама рата у Украјини." <https://www.danas.rs/svet/abramovic-prodaje-celsi-sav-novac-donira-za-pomoc-svim-zrtvama-rata-u-ukrajini/> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Данас*. 2022. "ЕУ самит за смањење зависности од руских енергената." <https://www.danas.rs/svet/eu-samit-za-smajenje-zavisnosti-od-ruskih-energenata/> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Петровић Драган, *Геополитика постсовјетског простора*, Прометеј и ИМПП; Нови Сад, 2008
- Петровић Драган, *Украјинска криза 2013-2015*, Култура полиса, год, XII, бр. 26, К, Полиса и ИЕС, Нови Сад, 2015
- Радио Слободна Европа*. 2022. "Русија тврди да је у војном центру убила '180 страних плаћеника'." <https://www.slobodnaevropa.org/a/rusija-vojna-baza-javoriv-placenic/31751041.html> - Последњи приступ 22. март 2022.
- РТВ*. 2022. "Русија успоставила дипломатске односе са ЛНР и ДНР." https://www.rtv.rs/sr_ci/svet/rusija-uspostavila-diplomatske-odnose-sa-lnr-i-dnr_1316568.html – Последњи приступ 22. март 2022.
- РТВ*. 2022. "Руски Савет Федерације одобрио слање руске војске на Донбас." https://www.rtv.rs/sr_lat/svet/ruski-savet-federacije-odobrio-slanje-ruske-vojske-na-donbas_1316561.html – Последњи приступ 22. март 2022.

- РТВ. 2022. "Столтенберг: Русија да прекине рат, НАТО неће у сукоб." https://rtv.rs/sr_ci/evropa/stoltenberg-rusija-da-prekine-rat-nato-nese-u-sukob_1318721.html- Последњи приступ 22. март 2022.
- Салапура, Ивана. 2022. „Руски тимови суспендовани из Евролиге и Еврокупа.“ *Спорт Клуб*. <https://sportklub.rs/kosarka/euroleague/ruski-timovi-suspendovani-iz-evrolige-i-evrokupa/> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Танјуг. 2022. "Сергеј Лавров: Русија је гарант безбедности за Доњецк и Луганск." <http://www.tanjug.rs/full-view1.aspx?izb=718120> – Последњи приступ 22. март 2022.
- Al Jazeera. 2022. „Why capturing Ukraine’s Kherson is important for Russia.“ <https://www.aljazeera.com/news/2022/3/3/why-capturing-ukraine-kherson-important-for-russia> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Baker, Stephanie. 2022. „The List of Foreign Companies Pulling Out of Russia Keeps Growing.“ *Bloomberg*. <https://www.bloomberg.com/news/features/2022-02-28/which-u-s-european-companies-are-pulling-out-of-russia-after-ukraine-invasion> - Последњи приступ 22. март 2022.
- BBC. 2014. „Ukraine’s protests ‘spread’ into Russia-influenced east“.
<https://www.bbc.com/news/world-europe-25905031> – Последњи приступ 28. фебруар 2022.
- BBC. 2022. „Ukraine conflict: Petrol at fresh record as oil and gas prices soar.“ <https://www.bbc.com/news/business-60642786> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Bedritskiy, Alexander, Kochetkov, Alexey and Byshok Stanislav. 2015. *Ukraine after Euromaidan: Democracy under fire*. KMBook.
- Byshok, Stanislav and Kochetkov Alexey. 2014. *Neonazis and Euromaidan: From Democracy to Dictatorship*. KMBook.
- DW. 2022. „Ukraine: EU excludes 7 Russian banks from SWIFT.“ <https://www.dw.com/en/ukraine-eu-excludes-7-russian-banks-from-swift/a-60985990> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Engdahl, William. 2010. „Ukraine and a Tectonic Shift in Heartland Power.“ *GlobalResearch*. <http://www.globalresearch.ca/ukraine-geopolitics-and-the-us-nato-military-agenda-tectonic-shift-in-heartland-power/18128> приступљено 27.02. 2022– Последњи приступ 28. фебруар 2022.
- EuroNews. 2022. „These foods could soon be in short supply due to the war in Ukraine.“ <https://www.euronews.com/green/2022/03/15/these-foods-could-soon-be-in-short-supply-due-to-the-war-in-ukraine>- Последњи приступ 22. март 2022.

- Free Malaysia Today*. 2022. „2 Ukraine soldiers killed, 6 hurt at Lutsk airbase.“ <https://www.freemalaysiatoday.com/category/world/2022/03/11/2-ukraine-soldiers-killed-6-hurt-at-lutsk-airbase/> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Friedman, George. 2013. „Ukraine: On the Edge of Empires.“ *Stratford Weekly*. https://www.stratfor.com/weekly/20101129_geopolitical_journey_part_6_ukraine– Последњи приступ 28. фебруар 2022.
- Gratz, Jonas. 2013. „Revolution on Euromaidan“. *Foreign Affairs, Volume 92, no. 6*. <https://www.foreignaffairs.com/articles/western-europe/2013-12-09/revolution-euromaidan>– Последњи приступ 1. март 2022.
- Grutsenko, Oksana. 2014. „Armed pro-Russian insurgents in Luhansk say they are ready for police raid.“ *KyivPost*. <https://web.archive.org/web/20140412131249/http://www.kyivpost.com/content/ukraine/armed-pro-russian-insurgents-in-luhansk-say-they-are-ready-for-police-raid-343167.html>– Последњи приступ 28. фебруар 2022.
- Hopkins, Valerie. 2022. „Initial talks between Russia and Ukraine yield no resolution.“ <https://www.nytimes.com/2022/02/28/world/europe/ukraine-russia-talks-belarus.html> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Jack, Victor and Busvine, Douglas. 2022. “Putin recognizes separatist claims to Ukraine’s entire Donbass region.” *Politico*. <https://www.politico.eu/article/vladimir-putin-russia-ukraine-donbass-separatist-recognition/> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Kofman, Michael, Migacheva, Katya, Nichiporuk, Brian, Radin, Andrew, Tkacheva, Olesya and Oberholtzer Jenny. 2017. „Lessons from Russia’s Operations in Crimea and Eastern Ukraine.“ *Santa Monica: RAND Corporation*. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1400/RR1498/RAND_RR1498.pdf– Последњи приступ 28. фебруар 2022.
- Kolaczowski, Maciej. 2022. „How does the war in Ukraine affect oil prices?“. *World Economic Forum*. <https://www.weforum.org/agenda/2022/03/how-does-the-war-in-ukraine-affect-oil-prices/> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Konyvtar, Viktor. „Ukraine in Europe (geographical location and geopolitical situation).“ http://www.mtafk.hu/konyvtar/Ukraine/Ukraine_in_Europe.pdf– Последњи приступ 28. фебруар 2022.
- Lister, Tim, Pennington, Josh, McGee, Luke and Gigova, Radina. 2022. „‘A family died... in front of my eyes’: Civilians killed as Russian military strike hits evacuation route in Kyiv suburb.“ *CNN*. <https://edition.cnn.com/2022/03/06/europe/ukraine-russia-invasion->

- sunday-intl-hnk/index.html - Последњи приступ 22. март 2022.
- Marpels, David and Mills Frederick. 2015. „Ukraine’s Euromaidan: Analyses of a civil revolution.“ *Ibidem-Verlag, Stuttgart*.
- Marsh, Sarah and Chambers, Madeline. 2022. „Germany freezes Nord Streams 2 gas project as Ukraine crisis deepens.“ <https://www.reuters.com/business/energy/germanys-scholz-halts-nord-stream-2-certification-2022-02-22/> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Mendick, Robert. 2022. „Step-by-step guide on how an all-out Russian invasion of Ukraine could unfold.“ *The Telegraph*. <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/02/24/mapped-step-by-step-guide-all-out-russian-invasion-ukraine-could/> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Metais, Raphael. 2013. „Ensuring Energy Security in Europe: The EU between a Market-based and a Geopolitical Approach.“ *Department of EU International Relations and Diplomacy Studies. EU Diplomacy Papers 3/2013, Brugges*. <http://aei.pitt.edu/42924/> - Последњи приступ 28. фебруар 2022.
- NBC News. 2010. „Putin: Soviet collapse a „genuine tragedy“.“ <https://www.nbcnews.com/id/wbna7632057> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Poitiers, Niclas, Tagliapietra, Simone, Wolff B. Guntram and Zachmann, Georg. 2022. „The Kremlin’s gas wars.“ *Bruegel*. <https://www.bruegel.org/2022/02/the-kremlins-gas-wars/> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Polityuk, Pavel. 2022. „EXCLUSIVE Ukraine 2022 spring crop sowing area could be halved – minister“ . *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/europe/exclusive-ukraine-2022-spring-crop-sowing-area-could-be-halved-minister-2022-03-22/> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Reuters*. 2022. „Chernobyl power plant captured by Russian forces -Ukrainian official.“ <https://www.reuters.com/world/europe/chernobyl-power-plant-captured-by-russian-forces-ukrainian-official-2022-02-24/> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Reuters*. 2022. „Ukraine calls for no-fly zone to stop Russian bombardment.“ <https://www.reuters.com/world/europe/russias-isolation-deepens-ukraine-resists-invasion-2022-02-28/> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Rutland, Peter. 2015. „Unnecessary War: The Geopolitical Roots of Ukraine Crisis.“ *У Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives, Ed. Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa. E-International Relations, Bristol*.

- <https://www.e-ir.info/pdf/55189>
- Sanchez Nicolas, Elena. 2022. „It’s not easy being green – and cutting Russian gas.“ *EUobserver*. <https://euobserver.com/climate/154501> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Seddon, Max, Olearchyk, Roman, Massoudi, Arash and Zilber, Neri. 2022. „Ukraine and Russia explore neutrality plan in peace talks.“ *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/7b341e46-d375-4817-be67-802b7fa77ef1> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Sheftalovich, Zoya. 2022. „Battles flare across Ukraine after Putin declares war.“ *Politico*. <https://www.politico.eu/article/putin-announces-special-military-operation-in-ukraine/> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Shorrocks, Anthony, Davies, James, Lluberias, Rodrigo. 2021. „Global wealth databook 2021“. *Credit Suisse Research Institute*. <https://www.credit-suisse.com/media/assets/corporate/docs/about-us/research/publications/global-wealth-databook-2021.pdf> - Последњи приступ 22. март 2022.
- The Guardian*. 2014. „Agreement on the Settlement of Crisis in Ukraine – full text“. <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/21/agreement-on-the-settlement-of-crisis-in-ukraine-full-text> – Последњи приступ 28. фебруар 2022.
- The Kremlin*. 2022. „Address by the President of the Russian Federation.“ <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843> – Последњи приступ 22. март 2022.
- The Washington Post*. 2022. „The war in Ukraine is triggering a global food crisis. Here’s how the U.S. can help.“ <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/03/17/ukraine-war-food-crisis-how-to-help/> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Twitter*. 2022. „Assessed Control of Terrain in Ukraine and Main Russian Maneuver Axes as of Martch 21, 2022, 3:00 PM ET.“ The Institute for the Study of War. <https://twitter.com/TheStudyofWar/status/1505986710051696643?s=20&t=jWrpe52kE3-6-TIHafx-iA> - Последњи приступ 22. март 2022.
- Withmore, Brian. 2013. „Ukraine’s Threat for Putin.“ *The Atlantic*. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2013/12/ukraines-threat-to-putin/282103/> - Последњи приступ 28. фебруар 2022.
- Wittke, Cindy. 2019. „The Minsk Agreements – more than the ‘scraps of paper’?“. *East European Politics*, 35:3, 264-290.

Aleksandar Gajić

Institute for European Studies, Belgrade

Nikola Rajić

Dr Lazar Vrkić Faculty of Law and Business Studies, Novi Sad

GEOPOLITICAL FRAMEWORK OF RUSSIAN MILITARY INTERVENTION IN UKRAINE

Resume

The subject and problem of the paper is the Russian military intervention in Ukraine, starting with a look at the historical and political context that led to the conflict, then with a review of the classical and contemporary geopolitical position of Ukraine, after which we move on to the proclaimed goals of the flow. The aim of this paper is to classify conflicts in a geopolitical framework and to consider the geopolitical implications they will cause, relying on the theoretical approach of realism. The results of the work predict a deeper polarization of the new bloc division of the world, similar to that during the Cold War.

Keywords: Russian-Ukrainian war, special military operation, Putin's war, geopolitics